

31.12.2007

Dnro 1934/4/05

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Kaija Tanttinen-Laakkonen

VIIVÄSTYS VALITUKSEN KÄSITTELYSSÄ

1 KANTELU

Kantelija arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehelle 28.6.2005 saapuneessa kantelussaan psykiatriseen sairaalahoitoon määräämistä koskevan valituksensa käsittelyn viipymistä Helsingin hallinto-oikeudessa ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa.

Kertomansa mukaan hän joutui mielestään aiheettomasti psykiatriseen sairaalahoitoon Tammiharjun sairaalan ylilääkärin määräyksellä 8.6.2004. Hän valitti hoitoon määräämisestään Helsingin hallinto-oikeuteen, joka ratkaisi hänen valituksensa päätöksellään 15.11.2004. Tuosta päätöksestä hän valitti edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen, joka ratkaisi asian 13.6.2005. Asian käsittely kesti siis hallinto-oikeudessa noin 5 kuukautta ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa yli 6 kuukautta.

Kantelija totesi, että hoitoon määräämistä koskevat valitusasiat on mielenterveyslain mukaan käsiteltävä kiireellisinä. Hänen mielestään noin vuoden kaiken kaikkiaan kestänyt muutoksenhaku ei vastaa laissa säädettyä kiireellisyystvaatimusta.

Kantelijan kertoman mukaan siitä huolimatta, että vapaudenmenetyks oli päättynyt jo ennen hallinto-oikeuden ratkaisun antamista, asian nopealla ratkaisulla oli hänelle suurta merkitystä.

- - -

2 SELVITYS

Tapahtuneen johdosta pyysin selvitystä Helsingin hallinto-oikeudelta. Hallinto-oikeuden ylituomari ja hallintopäällikkö antoivat 31.10.2005 selvityksen, johon liittyi hallinto-oikeustuomarin 14.9.2005 antama selvitys.

Samoin pyysin selvitystä korkeimmalta hallinto-oikeudelta, jonka presidentti toimitti 26.10.2005 minulle korkeimman hallinto-oikeuden III jaoston puheenjohtajana 15.8.2003–1.10.2005 välisenä aikana toimineen hallintoneuvoksen antaman selvityksen. Siihen liittyi esittelijäneuvoksen ja vanhemman hallintosihteerin antama selvitys.

Kantelija antoi selvityksiin vastineensa 13.12.2005.

Helsingin hallinto-oikeuden selvitys

Helsingin hallinto-oikeuden selvityksen mukaan keskimääräinen käsittelyaika mielenterveysasioissa oli 2,8 kuukautta vuonna 2004. Kantelijan valituksen käsittelyaika oli noin 4,5 kuukautta. Asia oli ratkaistavissa vasta 14.10.2004 jälkeen ja se ratkaistiin 15.11.2004. Asia käsiteltiin monivaiheisessa ja useita henkilöitä vaativassa kokoonpanossa kuukauden kuluessa siitä, kun se tuli ns. ratkaisukypsäksi. Selvityksen mukaan tätä aikaa ei ole juurikaan mahdollista nopeuttaa. Asian esivalmistelu aloitettiin välittömästi sen saavuttua hallinto-oikeuteen ja siinä toimittiin ripeästi kaikissa vaiheissa. Asian käsittelyn kuluessa kantelijan asiamies toimitti lisäselvityksiä ja esitti asiakirjapyyntöjä. Lisäselvitykset aiheuttavat yleensä uuden lausuntokierroksen ja pitkittävät asian käsittelyä. Selvityksen mukaan kantelijan valitus käsiteltiin näissä asioissa normaalissa ajassa.

Korkeimman hallinto-oikeuden selvitys

Korkeimman hallinto-oikeuden hallintoneuvoksen selvityksen mukaan asia käsiteltiin mielenterveysasioille ominaiseen tapaan myös käsittelyn ajallista kestoa ajatellen. Asian valmistaminen esittelykuntoon, ns. lähetemenettely sujui moitteettomasti. Pisimmän ajan tästä vaiheesta vei vastineen pyytäminen kantelijan asiamieheltä. Asia viipyi ennen esittelijälle jakamista esittelyvalmiiden asioiden ns. juttuvarastossa jonkin aikaa, koska kaikilla jaoston esittelijöillä oli paljon esittelyä odottavia asioita, myös muita kiireellisinä käsiteltäviä asioita kuten lastensuojeluasioita. Hallintoneuvoksen mukaan on vaikea saavuttaa kovin paljon lyhyempää käsittelyaikaa oikeudenkäynnin laatuvaatimukset huomioon ottaen.

Hallintoneuvoksen mukaan näyttäisi olevan niin, että vapaudenriiston päättymisellä on keskeinen merkitys ajatellen sitä, onko muutoksenhakutuomioistuimen käsittelyssä loukattu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 4 kohdan viipymättömyysvaatimusta. Näin ei hänen käsityksensä mukaan ollut tapahtunut.

Lisäkuulemiset

Koska valitusasian käsittelyvaiheet ja asian laatu huomioon ottaen näytti siltä, että asiaa ei ollut käsitelty mielenterveyslaissa edellytetyllä tavalla kiireellisesti, varasin vielä sekä Helsingin hallinto-oikeudelle että korkeimmalle hallinto-oikeudelle tilaisuuden lausua näkemyksensä tapahtuneesta.

Helsingin hallinto-oikeuden ylituomarille varasin tilaisuuden lausua myös niistä mahdollisista toimita, joilla Helsingin hallinto-oikeudessa voidaan turvata mielenterveysasioiden käsittely kiireellisinä. Ylituomari ja hallintopäällikkö antoivat lisäselvityksen 31.5.2007.

Lisäselvityksen mukaan menettelytavat hallinto-oikeudessa on järjestetty niin, että ne näissä oloissa parhaalla mahdollisella tavalla turvaavat niin

mielenterveysasioiden kuin muidenkin kiireellisinä käsiteltävien asiaryhmien käsittelyn nopeuden.

Myös korkeimman hallinto-oikeuden presidentille varasin tilaisuuden lausua näkemyksensä niistä mahdollisista toimista, joilla korkeimmassa hallinto-oikeudessa voidaan turvata mielenterveysasioiden käsittely kiireellisinä. Presidentti toimitti 15.6.2007 minulle hallintoneuvoksen 31.5.2007 antaman lisäselvityksen, hallintotuomioistuinten toimintakertomuksen vuodelta 2006 ja korkeimmalle hallinto-oikeudelle 11.11.2005 luovutetun työryhmämietinnön "Käsittelyaikatavoitteet hallintotuomioistuimissa".

Presidentin mukaan käsittelyaikatavoitteita on käsitelty paitsi hallintotuomioistuinten yhteistoiminnassa myös korkeimman hallinto-oikeuden oman työn järjestämisessä. Hän viittasi hallintotuomioistuinten yhteiseen toimintakertomukseen vuodelta 2006, joka osoittaa käsittelyaikojen lyhentämiseen kiinnitettävän jatkuvaa huomiota. Presidentti totesi vielä, että korkeimmassa hallinto-oikeudessa ratkaistaan tällä hetkellä enemmän kuin kolmannes kaikista asioista alle kuudessa kuukaudessa, jolloin kiireellinen käsittely voidaan entistä paremmin taata muun muassa mielenterveysasioissa.

Hallintoneuvos totesi lisäselvityksessään, että vaikka kantelijan mielenterveysasia oli tarkoitus käsitellä korkeimmassa hallinto-oikeudessa kiireellisenä, sitä ei ollut tarpeen käsitellä siellä kiireellisenä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 4 kappaleen tai mielenterveyslain 26 §:n perusteella, koska kantelija oli jo vapautunut psykiatrisesta sairaalasta ennen muutoksenhaun kohteena olevan Helsingin hallinto-oikeuden päätöksen antamista.

Käytettävissäni ovat olleet myös korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen perusteena olevat alkuperäiset asiakirjat.

3 RATKAISU

Kantelussa on siis kysymys kantelijan vapaudenmenetystä koskevan valitusasian käsittelyajasta Helsingin hallinto-oikeudessa ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Asiaa on tarkasteltava Euroopan ihmisoikeussopimuksen, perustuslain ja mielenterveyslain velvoitteiden pohjalta.

3.1 Tapahtumat

Asian käsittely Helsingin hallinto-oikeudessa

Selvityksen mukaan kantelijan valitus saapui hallinto-oikeuteen 30.6.2004. Valituksesta pyydettiin 1.7.2004 päivätyllä kirjeellä lausuntoa Tammiharjun sairaalan psykiatrisesta hoidosta vastaavalta ylilääkäriltä. Asiakirjat pyydettiin palauttamaan hallinto-oikeudelle viimeistään 1.8.2004.

Kantelijan asiamies pyysi 5.7.2004 hallinto-oikeudelle saapuneella kirjeellään hoitoon määräämistä koskevan päätöksen täytäntöönpanon keskeyttämistä.

Tammiharjun sairaalan psykiatrian ylilääkäri antoi pyydetyn lausunnon 8.7.2004. Lausunto saapui hallinto-oikeuteen 14.7.2004. Hallinto-oikeus varasi 15.7.2004 päivätyllä läheteellä asiamiehelle tilaisuuden antaa kirjallinen vastaselitys ko. lausuntoon. Vastaselitys pyydettiin toimittamaan hallinto-oikeudelle 30 päivän kuluessa lähetteen päiväyksestä. Asiamies antoi 27.7.2004 päivätyyn vastaselityksen, joka saapui hallinto-oikeuteen 29.7.2004. Vastaselityksessään hän pyysi kopioita tarkkailuläheteestä, -lausunnosta ja hoitoon määräämistä koskevasta päätöksestä.

Hallinto-oikeus antoi 11.8.2004 hylkäävän päätöksen täytäntöönpanon keskeyttämistä koskevaan vaatimukseen.

Hallinto-oikeuteen saapui 14.9.2004 asiamiehen toimittama lisäselvitys, jossa hän muun ohella totesi, ettei ollut vielä saanut kopioita pyytämistään asiakirjoista.

Asiakirjoista ilmenee, että Tammiharjun sairaalan psykiatrian ylilääkäriin 30.9.2004 päiväämä lausunto/lisäselvitys saapui 1.10.2004 hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeus varasi asiamiehelle 1.10.2004 päivätyllä läheteellä tilaisuuden vastaselityksen antamiseen kyseiseen lausuntoon/lisäselvitykseen. Vastaselitys pyydettiin toimittamaan hallinto-oikeudelle 15.10.2004 mennessä. Kyseinen lausunto/lisäselvitys oli lähetteen liitteenä. Lähetteen mukaan muut asiakirjat olivat nähtävissä hallinto-oikeudessa. Asiamiehen 13.10.2004 päiväämä vastaselitys saapui hallinto-oikeuteen 14.10.2004.

Ratkaisun valmistelu aloitettiin tämän jälkeen. Esittelijän valmisteltua asian se kiersi yhdessä muiden vastaavien juttujen kanssa hallinto-oikeuden jäsenillä ja asiantuntijajäsenellä asiaan perehtymistä varten. Koska mielenterveysasiat vaativat ratkaisukokoonpanoon asiantuntijajäsenen, juttuja ratkaistaan hallinto-oikeuden selvityksen mukaan aina useampi kerrallaan. Kun sivutoimisen asiantuntijajäsenen kanssa oli sovittu istuntopäivä, juttu ratkaistiin istunnossa ja se puhtaaksikirjoitettiin ja allekirjoitettiin. Ratkaisun antopäiväksi määrättiin 15.11.2004.

Asian käsittely korkeimmassa hallinto-oikeudessa

Selvityksen mukaan kantelijan valitus Helsingin hallinto-oikeuden päätöksestä tuli vireille korkeimmassa hallinto-oikeudessa 29.11.2004. Hallinto-oikeuden asiakirjat saapuivat korkeimpaan hallinto-oikeuteen 30.11.2004. Asia siirrettiin rootelinhaltijalle (esittelijäneuvos) 1.12.2004.

Asiassa pyydettiin selitys Tammiharjun psykiatrisesta hoidosta vastaavalta ylilääkäriltä 10.1.2005 päivätyllä läheteellä. Selitys pyydettiin toimittamaan korkeimpaan hallinto-oikeuteen 21 päivän kuluessa asiakirjojen saapumisesta. Ylilääkäriin 17.1.2005 antama selitys saapui korkeimpaan hallinto-oikeuteen 24.1.2005.

Korkein hallinto-oikeus kehotti Raaseporin käräjäoikeutta 25.1.2005 päivätyllä kirjeellään varaamaan kantelijan asiamiehelle tilaisuuden 14 päivän kuluessa tiedoksi saamisesta antaa vastaselitys ylilääkäriin selityksen johdosta. Lähetä

palautettiin korkeimpaan hallinto-oikeuteen 28.2.2005 merkinnöin, ettei vastaselitystä ollut annettu ennen sitä varten asetetun määräajan päättymistä.

Tämän jälkeen asia oli esittelyvalmiiden asioiden ns. juttuvarastossa ennen kuin se siirrettiin esittelijälle, vanhemmalle hallintosihteerille 4.5.2005. Asia esiteltiin ja ratkaistiin istunnossa 12.5.2005. Istunnon puheenjohtaja, hallintoneuvos tarkasti päätöstalTION luonnoksen 17.5.2005 ja allekirjoitti puhtaaksi kirjoitetun talTION jäsenistä viimeisenä 7.6.2005. Kantelijan valituksen hylkäävä päätös annettiin 13.6.2005.

3.2

Oikeusohjeet

Perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.

Perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan henkilökohtaista vapautta ei saa riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta.

Vapaudenmenetyksen laillisuus voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi.

Ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen (Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus, jälj. ihmisoikeussopimus) 5 artiklan 4 kappaleen sisältämän nimenomaisen määräyksen mukaan jokaisella vapautensa menettäneellä on oikeus siihen, että tuomioistuinkäsittelyssä "hänen vapaudenriistonsa laillisuus tutkitaan viipymättä ja että hänet vapautetaan, mikäli toimenpide ei ole laillinen".

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan käsittelyn viipymättömyysvaatimuksen konkreettinen sisältö riippuu kussakin yksittäistapauksessa vallitsevista olosuhteista sekä vapaudenriiston luonteesta eikä oikeuskäytännöstä ole johdettavissa tarkkoja aikarajoja. Ihmisoikeustuomioistuin on todennut käsittelyajan kohtuuttoman keston johdosta oikeudenloukkauksen mm. tapauksissa, joissa käsittelyaika on ollut 33 päivää, kaksi kuukautta ja 17 päivää, kaksi kuukautta ja 24 päivää, 24 päivää ja yli viisi viikkoa (Ks. Trechsel Stefan: Human Rights in Criminal Proceedings. Oxford University Press, 2005 s. 492–493). Matti Pellonpään mukaan näyttää selvältä, että prosessi, jonka seurauksena tuomioistuin päättää vapaudenriiston laillisuudesta vasta kuukausia valituksen jättämisen jälkeen, ei voine täyttää sopimuksen asettamia vaatimuksia. Pellonpään mukaan yli kuukauden kestävä vapaudenriiston tuomioistuinkäsittely edellyttää viivästyksen oikeuttavien erityisperustelujen esittämistä (Pellonpää, Matti: Euroopan ihmisoikeussopimus, 4. painos, Helsinki 2005, s. 323).

Vaatus asian käsittelemisestä ilman aiheutonta viivytystä sisältyy niin ikään perustuslain 21 §:ään. Tahdosta riippumattoman hoidon osalta käsittelyn joutuisuusvaatimusta on tehostettu mielenterveyslain säännöksiin: mielenterveyslain 26 §:n mukaan tahdosta riippumatta annettavaa hoitoa koskevat alistus- ja muutoksenhakuasiat sekä mielentilatutkimusta koskevat asiat on käsiteltävä kiireellisinä. Lain esitöissä näiden asioiden käsittelyä kiireellisinä on pidetty välttämättömänä (HE 201/1989, s. 21).

3.3

Kannanotto

Käsittelyaikojen pituus

Kantelija määrättiin siis psykiatriseen sairaalahoitoon Tammiharjun sairaalaan 8.6.2004. Hänen valituksensa hoitoonmääräämisestä tuli vireille Helsingin hallinto-oikeudessa 30.6.2004 ja hallinto-oikeuden päätös annettiin 15.11.2004. Asian käsittely kesti siis tässä vaiheessa noin 4,5 kuukautta. Asiakirjoista ilmenee, että kantelijan hoito Tammiharjun sairaalassa päättyi 2.9.2004.

Korkeimmassa hallinto-oikeudessa kantelijan valitus hallinto-oikeuden päätöksestä tuli vireille 29.11.2004 ja päätös annettiin 13.6.2005. Asian käsittely kesti korkeimmassa hallinto-oikeudessa näin ollen yli 6 kuukautta. Tuona aikana kantelija ei ollut tahdosta riippumattomassa hoidossa.

Kantelijan vapaudenmenetyksen laillisuutta koskevan valitusasian käsittely kesti siis kokonaisuudessaan yli 10,5 kuukautta, mitä käsittelyaikaa on käsitykseni mukaan pidettävä ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 4 kappaleen viipymättömyysvaatimuksen ja mielenterveyslaissa säädetyn kiireellisen käsittelyn vaatimuksen valossa arvioiden kokonaisuudessaan pitkänä. Kun arvioidaan, onko näin pitkälle käsittelyajalle ollut hyväksyttäviä perusteita, on otettava huomioon mm. asian vaikeus ja sen aiheuttama työmäärä sekä osapuolten asiassa tekemät toimet ja niiden vaikutus asian käsittelyn keston.

Käsiteltävänä olleessa asiassa oli kyse siitä, olivatko mielenterveyslain 8 §:ssä säädetyt edellytykset kantelijan hoitoon määräämiseksi olleet olemassa. Näiden edellytysten arviointi ei käsitykseni mukaan ollut erityisen vaikea eikä vaatinut poikkeuksellisen suurta työmäärää kummassakaan tuomioistuimessa. Tätä osoittaa mm. se, että korkeimman hallinto-oikeuden esittelijä valmisteli omalta osaltaan valituksen esittelyyn viikon kuluessa. Hallinto-oikeudessa asian laatu edellytti asiantuntijajäsenen osallistumista ratkaisukokoukseen, minkä sopimiseen kului osa siitä kuukauden ajasta, jonka ratkaisun valmistelu esittelyyn vaati.

Mitä tulee oikeudenkäyntimenettelyyn muutoin, tuomioistuimella on vastuu oikeudenkäyntimenettelyn etenemisestä, vaikka se ei ole vastuussa viivytyksistä, jotka johtuvat asianosaisen toimista oikeudenkäynnin aikana. Asian käsittelyn kiireellisyyttä koskevat velvoitteet on käsitykseni mukaan otettava huomioon mm. asetettaessa määräaikoja viranomaiselle lausunnon antamiseen ja asianosaiselle selityksen antamiseen.

Huomioni kiinnittyi siihen, että hallinto-oikeus antoi 1.7.2004 Tammiharjun sairaalalle kuukauden aikaa lausunnon antamiseen. Lähetekirjeen mukaan se tosin pyysi lausuntoa ja asiakirjoja kiireellisesti, mutta totesi lopuksi, että asiakirjat tuli palauttaa hallinto-oikeuteen viimeistään 1.8.2004 mennessä. Samanpituisen määräajan hallinto-oikeus antoi kantelijan asiamiehelle vastaselitystä varten. Korkein hallinto-oikeus puolestaan pyysi Tammiharjun sairaalaa antamaan lausuntonsa 21 päivän kuluessa asiakirjojen saapumisesta sairaalaan.

Lyhyemmät määräajat olisivat käsitykseni mukaan olleet perusteltuja asian kiireellisen käsittelyn turvaamiseksi, vaikka pyydetyt lausunnot ja vastaselitys tosiasiallisesti annettiin nopeammin.

Käsittelyn etenemistä arvioitaessa huomioni kiinnittyy myös siihen, että hallinto-oikeuden 11.8.2004 antaman päätöksen jälkeen sen seuraava käsittelytoimi tapahtui vasta runsaan 1,5 kuukauden kuluttua eli 1.10.2004, jolloin hallinto-oikeus varasi asiamiehelle tilaisuuden antaa vastaselityksen Tammiharjun sairaalan psykiatrian ylilääkärin antaman lausunnon/lisäselvityksen johdosta. Korkeimmassa hallinto-oikeudessa asian ns. lähetemenettely käynnistyi lausunnon pyytämällä sairaalasta vasta runsaan kuukauden kuluttua valituksen saapumisesta korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Senkin jälkeen kun hallinto-oikeus oli 14.10.2004 mennessä saanut pyytämänsä lausunnot ja vastaselitykset, asian käsittely kesti hallinto-oikeudessa vielä kuukauden. Korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsittely kesti tässä vaiheessa 3,5 kuukautta, mistä ajasta yli 2 kuukauteen ei ollut aktiivisia käsittelytoimia. Sen jälkeen kun asia oli ratkaistu istunnossa, kesti vielä kuukauden ennen kuin korkeimman hallinto-oikeuden päätös annettiin.

Asian kiireellisen käsittelyn vaatimus on otettava huomioon asian kaikissa käsittelyvaiheissa. Käsitykseni mukaan asian tultua ratkaisunvalmiiksi, päätös olisi tullut tehdä molemmissa tuomioistuimissa tapahtunutta nopeammin.

Vapautumisen merkitys käsittelyn kiireellisyydelle

Hallintoneuvos totesi lisäselvityksessään, että vaikka kantelijan mielenterveysasia oli tarkoitus käsitellä korkeimmassa hallinto-oikeudessa kiireellisenä, sitä ei ollut tarpeen käsitellä kiireellisenä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 4 kappaleen tai mielenterveyslain 26 §:n perusteella, koska kantelija oli jo vapautunut psykiatrisesta sairaalasta ennen valitusasian käsittelyä korkeimman hallinto-oikeudessa.

Hän totesi mm., että "Suomen mielenterveyslain 26 §:n selvä sanamuoto perusteluteksteineen tarkoittaa meneillään olevaa tahdosta riippumatta annettavaa mielisairaalahoitoa, jolloin potilas on vapaudenriiston alainen. Mikäli laissa olisi tarkoitettu mitä tahansa – siis myös jo päättyneitä tahdosta riippumatonta hoitoa – sana "annettava" olisi jätetty lakitekstistä pois. Koska kantelija oli jo ennen hallinto-oikeuden päätöksen antamista vapautunut tahdosta riippumattomasta sairaalahoidostaan, hän ei tietenkään korkeimmassa hallinto-oikeudessa voinut vaatia vapauttamistaan eikä hänen korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsiteltävää valitusasiaansa näin ollen ollut tarpeen käsitellä EIS:n 5 (4) artiklan tarkoittamalla tavalla kiireellisenä".

Näiden näkökohtien johdosta totean ensiksi, että oikeuskirjallisuudessa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä on katsottu voitavan tehdä se johtopäätös, että ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 4 kappaleessa tarkoitettu viipymättömyysvaatimus koskee valituksen käsittelyprosessia kokonaisuudessaan, siinäkin tapauksessa, että kansallinen lainsäädäntö

mahdollistaa asian käsittelyn yhtä useammassa tuomioistuimessa. Stefan Trechsel toteaa tämän kirjassaan Human Rights in Criminal Proceedings vuodelta 2005 s. 494 seuraavasti: "The Court has ruled on a number of occasions that where there are proceedings at different levels of jurisdiction, account must be taken of the 'overall length' of the proceedings... while a state is not compelled to set up a second level of jurisdiction, if such a system exists, then it must accord detainees the same guarantees on appeal as at first instance." Matti Pellonpää puolestaan toteaa kirjassaan Euroopan ihmisoikeussopimus vuodelta 2005 s. 308, että ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 4 kappaleen avulla ei ole mahdollista henkilön jo vapaututtua jälkikäteen vaatia vapaudenriiston laittomuuden vahvistamista muuta kuin siltä osin kuin hän väittää, että hänen ennen vapauttamistaan tekemänsä artiklan mukaista vaatimusta ei käsitelty viipymättä.

Tuomioistuinkäsittelyn kokonaiskestosta edellä sanottu ei kuitenkaan käsitykseni mukaan merkitse sitä, että vapaudenmenetyksen laillisuutta koskevassa prosessissa vapautumisella ei olisi merkitystä, koska vapautumisen jälkeinen vapaudenmenetyksen laillisuuskontrolli ei voi enää täyttää perusteettoman vapaudenmenetyksen päättämistä, mikä on oikeudenkäyntimenettelyn ensisijainen tarkoitus. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin onkin eräissä ratkaisuissaan todennut tämän (Näin Trechsel mts. 491 ss.).

Mitä sitten tulee mielenterveyslain kiireellistä käsittelyä koskevaan vaatimukseen, totean, että mielenterveyslakia koskevista lainvalmistelutöistä ei saa tukea sille, että kiireellisenä olisi käsiteltävä ainoastaan sellaisen henkilön tekemä valitus, joka on vielä psykiatrisessa sairaalahoidossa tuomioistuinkäsittelyn aikana, vaikkakin tällainen tulkinta on lain sanamuodon mukaan mahdollinen.

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama virkamiestyöryhmä muotoili ehdotuksessaan laiksi mielenterveystyöstä 6.5.1988 kyseisen säännöksen seuraavasti: "Tahdosta riippumatonta hoitoa koskevat alistus- ja muutoksenhakuasiat on käsiteltävä kiireellisinä." (Sosiaali- ja terveysministeriö, Virkamiestyöryhmä, Ehdotus laiksi mielenterveystyöstä, s. 58 ja 77)

Mielenterveyslakia koskevaa hallituksen esitystä käsitellessään eduskunnan talousvaliokunta totesi mietinnössään, että terveydenhuollossa tulee mahdollisimman hyvin varmistaa oikeusturvan toteutuminen. Tahdosta riippumattomassa hoidossa on valiokunnan mukaan tärkeitä, että päätökset tehdään nopeasti ja että potilaalla on riittävät muutoksenhaku- ja muut oikeusturvakeinot käytettävissään. Talousvaliokunta totesi, että sen mielestä alistusten ja valitusten käsittelyaikoja tulisi saada lyhennetyiksi (TaVM n:o 6/1990 vp, s.3). Valitusaikaa sairaalan psykiatrisesta hoidosta vastaavan ylilääkärin tekemästä päätöksestä määrätä potilas vastoin tahtoaan psykiatriseen sairaalaan hoitoon lyhennettiin 30 päivästä 14 päivään, koska potilaan oikeusturvan kannalta pidettiin tärkeänä, että asia saadaan nopeasti tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Lainvalmisteluasiakirjoissa mikään ei viittaa siihen, että kiireellisen käsittelyn vaatimusta olisi tarkoitettu rajata vain osaan muutoksenhakua. Käsitykseni mukaan tahdosta riippumatonta hoitoa koskevilta muutoksenhakuasioilta onkin kaikissa oikeusasteissa edellytettävä kiireellistä käsittelyä. Kuten hallintoneuvoksen lisäselvityksestä ilmenee, myös korkeimman hallinto-oikeuden oikeuskäytännössä tahdosta riippumatonta hoitoa koskevat muutoksenhakuasiat on tarkoitettu käsitellä kiireellisinä.

Johtopäätös

Psykiatriseen sairaalahoitoon määrääminen ja hoidossa mahdollisesti käytettävät rajoitukset merkitsevät voimakasta puuttumista perusoikeutena turvattuun henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden suojaan. Henkilökohtainen vapaus suojaa ihmisen fyysisen vapauden ohella myös hänen tahdonvapauttaan ja itsemääräämisoikeuttaan. Kysymys on vapaudenmenetyksen kohteeksi joutuneelle henkilölle erittäin merkityksellisestä asiasta.

Psykiatriseen sairaalahoitoon vastoin tahtoaan määrätyn henkilön perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseksi onkin käsitykseni mukaan edellytettävä, että hän voi saattaa vapaudenmenetyksensä laillisuuden tuomioistuimen tutkittavaksi ja, että tuomioistuinkontrolli tapahtuu kiireellisesti kaikissa oikeusasteissa.

Kantelijan valitusasiaa ei käsitykseni mukaan kokonaisuutena käsitelty tuomioistuimissa kantelijan oikeusturvan edellyttämällä tavalla kiireellisesti, vaikkakaan näille asioille tavanomaisesta käsittelyajoista ei poikettu.

Selvityksissä esiin tuodut resurssiongelmat ovat ymmärrettävä syy asian käsittelyn viipymiselle. Organisaatioon tai resursseihin liittyvillä seikoilla ei kuitenkaan lähtökohtaisesti voida perustella poikkeamista siitä, mitä perustuslain 21 §:n säännös asian viivytyksettömältä käsittelyltä edellyttää. Julkisen vallan tulee turvata perusoikeuksien toteutuminen: Sillä on velvollisuus organisoida ja resurssoida nyt kysymyksessä olevien lainkäyttöasioiden käsittely siten, että tahdosta riippumatonta psykiatrista sairaalahoitoa koskevat asiat voidaan käsitellä kiireellisesti.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni näkemykset kantelijan valitusasian pitkästä käsittelyajasta Helsingin hallinto-oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän niille jäljennöksen tästä päätöksestäni.